

junt de documents del Fons Rafael Tasis un coneixement més precís, per bé que a voltes un punt massa museïtzat, de la perseverant resistència cultural enfront de les dues dictadures que van desplegar aquests intel·lectuals —tots homes— d'eminència signe catalanista, en un context d'extrema precarietat, especialment a l'exili. L'obra que ens han llegat, si bé no sempre figura en un lloc destacat del cànon, forma part ineludible d'un passat que les noves generacions convé que coneguin per entendre la història de la cultura catalana dels segles XX i XXI.

Novetats a l'entorn de Màrius Torres

MARTA GORT I PANIELLO

Universitat de Lleida

marta.gortpaniello@gmail.com

1. TORRES (2017): Màrius Torres, *Tries de poemes (1938)*, Lleida: Aula Màrius Torres, Pagès Editors.
2. D. A. (2017): Diversos autors, *De poeta a poeta. 36 poetes comenten 36 poemes de Màrius Torres*, Josep Camps i Arbós, Imma Farré i Vilalta (eds.), Lleida: Aula Màrius Torres, Pagès Editors.
3. D. A. (2018): Diversos autors, *La ciutat d'ideals que volíem bastir. Màrius Torres i la literatura del seu temps*, Josep Camps i Arbós, Imma Farré i Vilalta i Joan R. Veny-Mesquida (eds.), Lleida: Aula Màrius Torres, Pagès Editors.

La Càtedra Màrius Torres en la seva voluntat de difondre l'obra i promoure l'estudi de Màrius Torres ha publicat, durant els darrers dos anys, tres volums relacionats amb l'obra del poeta.

Tries de poemes (1938) és un facsímil de gran valor per a l'estudi de la formació del poeta com a tal, ja que mostra els passos que segueix Màrius Torres en la creació de la seva obra i en la seva transformació de «metge que fa versos» a «aquesta cosa absurda: un poeta líric». Aquest volum es publica amb motiu de la commemoració del 75è aniversari de la seva mort i conté *Totes les poesies 1933-1938 (1938)* i *Tria de poesies de Màrius Torres per a Joan Sales (1938)*. *Totes les poesies* conté setanta-sis poemes mecanografiats en els quals s'aprecien correccions i anotacions autògrafes on el poeta exposa la seva més sincera valoració dels textos. *Tria de poesies de Màrius Torres per a Joan Sales* consta dels trenta-dos poemes que Màrius va enviar a Joan Sales sota aquest títol l'octubre de 1938, així com també els tretze poemes i tres traduccions enviades dos mesos més tard que incloïen nous poemes, poemes no inclosos en la primera tramesa o noves versions. Aquest recull conté ja el que seran, pràcticament, les versions definitives dels

poemes. L'any 2010 la *Càtedra Màrius Torres* va publicar els facsímils dels tres primers reculls de poesia que el poeta havia escrit durant els anys 1927 i 1936 com a motiu de la celebració del centenari del seu naixement. La comparació dels cinc reculls que apleguen els dos facsímils permet observar com Torres va construir la seva pròpia veu poètica.

De poeta a poeta (2017) és una proposta literària innovadora que té com a referents els volums *Lectures de Salvador Espriu* a cura de Carles Torner (Barcelona, Proa, 2004) i *Quan em llegiu* dedicat a Narcís Comadira (Barcelona, Edicions 62, 2013). El volum abraça trenta-sis poemes de Màrius Torres comentats per trenta-sis poetes de generacions i adscripcions literàries molt diverses: Amat Baró, Eduard Batlle, Josep Borrell, Antoni Clapés, Jordi Cornudella, Francesc Culleré, Joan Francesc Dlamau, Carles Duarte, Rosa Fabregat, Marc Granell, Ramon Guillem, Bernat Huguet, Lluís Maicas, Juanjo Manau, Albert Mestres, Dolors Miquel, Clara Mir, Anna Montero, Anton Not, Salvador Oliva, Jordi Pàmias, Josep Pedrals, Pere Pena, Joan Perelló, Joan Pomar, Pere Antoni Pons, Jaume Pont, Susana Rafart, Pere Rosselló, Vicent Salvador, Màrius Sampere, Eduard Sanahuja, Magí Sunyer, Víctor Verdú, Blanca Llum Vidal i Júlia Zabala.

Pancatalanista, eclèctica i intergeneracional són, segurament, els tres adjectius que millor defineixen la naturalesa d'aquesta obra. En primer lloc, els autors triats en el volum representen la pràctica totalitat de les diferents procedències lingüístiques de la catalanofonia. En segon lloc, la diversitat de les afinitats estètiques dels comentaristes afavoreix l'aparició de comentaris de molt diversa índole, en el fons i en la forma, ja que n'hi ha des dels més acadèmics fins als més literaris, en forma de carta o de poema. Finalment, la diversitat ateny també les franges d'edat dels comentaristes. En definitiva, com indiquen Camps i Farré en la justificació del volum:

els interlocutors de Màrius Torres no són en primera instància crítics literaris que apliquen amb justesa i mètode els instruments d'anàlisi d'aquesta disciplina literària, sinó altres companys de combat poètic que, sota el seu prisma singular, posen al descobert els sentits plurals que estotja la poesia de Torres i alhora, i de manera indescoberta, ens obren les portes a la seva pròpia manera de sentir i de viure el fet poètic.

Aquest diàleg polifònic de poeta a poeta —d'aquí el títol del volum— endinsa el lector dins el món subjectiu de la interpretació poètica a partir de trenta-sis propostes de lectura que esdevenen valuoses i íntimes comprensions de la poesia de Torres.

La ciutat d'ideals que volíem bastir (2018) és un recopilatori dels estudis presentats en el II Simposi Internacional Màrius Torres que es va celebrar a Lleida durant els dies 26 i 27 d'octubre de 2017. La contextualització de l'obra del poeta lleidatà es duu a terme a partir de tres línies d'estudi. En primer lloc, Enric Bou situa Màrius Torres en el context de la poesia europea de la primera meitat del

segle xx tenint en compte la seva tasca com a lector, traductor i poeta. En segon lloc, Joan Veny analitza la llengua del poeta en dos registres molt diferents: el poètic i l'epistolar, més espontani però no menys literari. Finalment, Francesc Foguet tracta el pensament polític del poeta a partir de la Segona República espanyola. Donat aquest marc inicial, els posteriors estudis s'agrupen de forma temàtica al voltant de cinc blocs diferents.

Dins les lectures de Màrius Torres, Lluís Alpera fa una contribució de títol més personal en què conversa íntimament 'de poeta a poeta' amb Màrius Torres; Dominic Keown en "Cançó a Mahalta" situa el poema dins el context de la Nova Cançó i els corrents paral·lels als Estats Units i a la resta d'Europa; Xavier Macià i Núria Perpinyà analitzen els motius de la caiguda i el vertigen en tres poemes; i Albert Mestres tracta les influències i l'estructura de l'obra dramàtica de Torres *Una fantasma com n'hi ha poques*. En la secció dedicada genèricament a les relacions, Margarida Prats estudia el diàleg epistolar entre Màrius Torres i Mercè Figueras; Andratx Badia analitza els paral·lelismes entre les visions literàries de Màrius i les d'un altre escriptor lleidatà: Magí Morera; Jordi Oviedo exposa les traces de Torres en l'obra de Vicent Andrés Estellés, i Josep M. Sala-Valldaura, en la de Josep Palau i Fabre.

L'apartat dedicat a la música inclou l'edició i anàlisi d'Irene Klein de les composicions musicals de Màrius; Mireia Lleó assenyala l'estreta relació que mantenen les seves poesies amb el *lied* i amb alguns aspectes de la música barroca, i Joaquim Rabaseda se centra en la tasca que desenvolupa Màrius com a crític musical.

A continuació, diferents traductors exposen la seva experiència de traduir la poesia de Màrius Torres als seus idiomes respectius: Olga Nikolaeva i Andrei Rodoski al rus, Jana Balacciu al romanès i Àxel Sanjosé a l'alemany.

Atesa la importància de transmetre el valor de l'obra de Màrius a les generacions posteriors, no podia faltar un apartat dedicat a la didàctica. En aquest, Teresa Devesa i Montserrat Vilà dibuixen una proposta que engloba la interdisciplinarietat de la literatura de Torres amb les llengües clàssiques; Moisès Selfa pretén acostar els joves al tema de la mort a partir de la poesia torressiana; Carme Torrelles proposa una forma per potenciar la creativitat, recitació i comprensió de la poesia a través de referents compartits pels joves com són els elements naturals.

Finalment, el volum es tanca amb dos estudis sobre el context literari en què es produí l'obra del poeta lleidatà: el de Jordi Malé sobre les relacions entre artistes i escriptors, i el d'Arnau Vives sobre les lectures i traduccions orientalistes de Marià Manent.

XAVIER MONTOLIU PAULI

Institució de les Lletres Catalanes

xavixu@hotmail.es

4. TORRES (2017): Màrius Torres, *Sfinxul din noi. Antologie poetică*, a cura de Jana Balaciu Matei, Bucarest: Editura Meronia (Biblioteca de Cultură Catalană, 41).

En ocasió del setanta-cinquè aniversari de la mort de Màrius Torres (1910-1941), i impulsada per la Càtedra Màrius Torres de la Universitat de Lleida i amb la col·laboració de l'Institut Ramon Llull i de l'Ajuntament de Lleida, l'any 2017, l'Editorial Meronia de Bucarest va publicar l'antologia *Sfinxul din noi. Antologie poetică*.

Com no podia ser d'altra manera, la traductora i catalanòfila resident a Bucarest, Jana Balaciu Matei, va traslladar per primera vegada al romanès trenta-nou poemes de Torres. La selecció de poemes, feta per la mateixa traductora, es va dur a terme a partir de l'edició *Poesies de Màrius Torres* (Pagès Editors: Lleida, 2010). L'antologia bilingüe català-romanès es va publicar amb el títol del poema «L'esfinx interior» a la col·lecció Biblioteca de Cultura Catalana que, amb aquesta nova traducció, arribava al volum número 41. D'aquesta manera, Torres s'afegia a la nòmina d'altres poetes catalans publicats per Meronia: Joan Maragall, Bartomeu Rosselló-Pòrcel, Montserrat Abelló, Miquel Martí i Pol, Francesc Parcerisas, Maria-Mercè Marçal o Carles Duarte.

Per aquesta edició es va reproduir a la coberta del volum una fotografia perfilada del poeta i per a la contracoberta el facsímil manuscrit del poema «Aniversari» (datat el primer de setembre de 1941), documents cedits pel Servei de Documentació de la Biblioteca de la Universitat de Lleida.

El volum conté un descriptiu pròleg intitulat en romanès «Màrius Torres, poet atemporal» de la professora Margarida Prats, en el qual repassa la vida i l'escriptura, el combat del poeta al sanatori de Puig d'Olena per acabar amb uns comentaris sobre la selecció dels poemes feta «amb sensibilitat i intel·ligència» per la traductora, que permeten al lector romanès de resseguir els temes (la música, la mort, la temàtica artística o religiosa) i els procediments retòrics de l'obra poètica del poeta de Lleida.

En definitiva, amb la lectura d'aquesta antologia, el públic romanès disposa d'un retrat essencial i fidel a l'obra de Torres que recorre tant el jo poètic que transcendeix l'experiència pròpia com el jo poètic que s'adreça a figures al·legòriques com la música o la divinitat. En la traducció romanesa flueix la llengua i el ritme més genuïns del Torres líric amb solucions naturals que, certament, fusionen forma i fons. Val la pena de remarcar el bon resultat aconseguit en les rimes de la traducció romanesa no només en els casos d'estrofes canòniques com ara els sonets «Presència», «Els noms», «Arbor Mortis», «Pelegrins», «La Ciutat Llunyana», sinó també en poemes com «Cançons a Mahalta» o altres. Vet aquí una petita mostra:

«Això és la joia» «Aceasta e bucuria»

Això és la joia – ser un ocell, creuar un cel on la tempesta deixà una pau [intensa.	Aceasta e bucuria – să fii pasăre, să [te-mplânți în cerul lăsat de furtună în adâncă pace.
I això és la mort – tancar els ulls, [escoltar el silenci de quan la música comença.	Și aceasta e moartea – să închizi ochii, [s-ascuți liniștea, din clipa când muzica se desface.

ARNAU BARIOS GENÉ

Universitat de Sant Petersburg
 arnau36@hotmail.com

5. TORRES (2018): Màrius Torres, *Cmuxu* [Stikhí] / *Poesies*, a cura d’Olga Nikolaeva i Andrei Rodoski, Sant Petersburg: Nestor-Istoria.

Els traductors de poesia al rus solen respectar amb prioritat el metre i la rima de l’original i el lector de versos sovint desconfia d’una traducció que no cuida els aspectes formals si troba que els poemes, massa “literals”, no hi tenen una vida autònoma i no funcionen com a poemes russos. És en l’exigència d’aquesta tradició que s’emmarca l’antologia bilingüe de poemes de Màrius Torres *Stikhí*, publicada el 2018 a Sant Petersburg i presentada al setembre al Museu Akhmàtova d’aquesta mateixa ciutat.

Un pròleg de Margarida Prats, introducció concisa i aclaridora a un poeta encara prou desconegut a Rússia, anima a la lectura dels trenta-vuit poemes de Torres que segueixen i que han transvasat al rus els dos traductors Olga Nikolàieva (*Sonata da Chiesa, Dia clar, La torre, Taula preraphaelita, Abendlied, Al present, Presència, “Sé que hauré d’oblidar...”, “Dispars de caçadors sobtant la tarda clara!”, La lectura dels àngels, Paisatge antic, La Venus impassible, La sargantana, Finestra*) i Andrei Rodoski (*“Dolç àngel de la Mort...”, Paraules de la Nit, “En el silenci obscur d’unes parpelles closes...”, El combat dels poetes, La nit dels vagabunds, “M’he despertat tot sol en un antic jardí...”, les sis Cançons a Mahalta, La Ciutat Llunyana, Molt lluny d’aquí, “Tot és lluny, en la nit...”, Això és la joia, Mozart, Record d’una música, L’esfinx interior, Tres amigues, “Aviat als asils i als bancs de la ciutat...”, El pont, Nit de vent, Cançó a Mahalta*). Tot i l’autoria clarament adscrita de la versió de cada poema, Nikolàieva i Rodoski van col·laborar i consultar-se durant tot el procés de traducció, ja que, en la lectura seguida i cronològica dels poemes que ofereix el llibre, no es nota cap desnivell de qualitat ni cap variació brusca de to.

Nicolàieva i Rodoski conserven la musicalitat i les profunditats de sentit de l’original, assolint una adaptació flexible a les exigències mètriques del sistema

rus: la traducció no sols respecta la forma de l'original, sinó que, en una feina doble, s'adequa al rígid sistema de peus accentuals que demana la poesia russa tradicional. Aquest difícil treball d'aclimatació s'acaba d'acomplir amb èxit gràcies a una sèrie de troballes poètiques, que donen vivor i autonomia al text traduït. Per exemple, la rima inusitada “obiàtia” / “vniimat' ia” (a “*M'he despertat tot sol...*”) o una colla d'al·literacions subtils, com “*na krixe koixka*” (a *La torre*) o “*tuguie, térpkie, kak dobri vinograd*” (a *Dispars de caçadors sobtant la tarda clara!*). Aquest darrer vers, que equival al “*seran tersos i plens com els bons moscattells*” de l'original, té, a més, la virtut de ressonar per associació amb la veu d'un conegut poeta rus de principis de segle, Nikolai Gumiliov. Si l'objectiu d'una traducció com aquesta no consisteix només en fer sonar una nova veu, sinó també en obtenir-ne un eco amb les veus del lloc d'arribada, un intercanvi entre herències diferents, la traducció de Màrius Torres que presenten Nikolàieva i Rodosski, plena de ressonàncies, ho aconsegueix.

Vigència de Manuel de Pedrolo

ELISABET ARMENGOL
Universitat de Barcelona
earmengol24@gmail.com

BACARDÍ & FOGUET (2018): Montserrat Bacardí i Francesc Foguet (eds.), *Vigència de Manuel de Pedrolo*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, «Biblioteca Milà i Fontanals» 65.

«Potser algú parlarà per mi
i dirà de què és fet el meu silenci.»
Manuel de Pedrolo, «Potser»

Un dels (molts) problemes que Marina Garcés anuncia en relació amb el *modus operandi* de la nostra societat actual és que ens hem convertit en il·lustrats i analfabets al mateix temps. Amb la qual cosa, si bé disposem d'un gran abast de coneixements, ens trobem davant d'una incapacitat d'acció alarmant: «No n'hi ha prou de tenir accés al coneixement disponible del nostre temps, sinó que el que és important és poder relacionar-nos-hi de manera que contribueixi a transformar-nos a nosaltres i el nostre món» (GARCÉS 2018: 45). Aquest saber sense praxi va ser una de les grans preocupacions que va neguitejar també Manuel de Pedrolo al llarg de tota la seva obra, no solament en una primera etapa en què s'identificava amb la definició de l'existencialisme com a filosofia de l'acció, també es percep en els seus darrers diaris i en molts dels personatges de les seves novel·les.